

**МОНІТОРИНГ ІНВАЗІЙНИХ ХВОРОБ СВІЙСЬКОЇ ПТИЦІ
В ГОСПОДАРСТВАХ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ**

Маршалкіна Т.В., Заїкіна Г.В., Коваленко І.І.

Дніпропетровська дослідна станція ННЦ «ІЕКВМ»,
м. Дніпропетровськ

Приведені результати моніторингу гельмінтозів та еймеріозів свійської птиці за 2007-2008 рр. у 49 господарствах Степової зони України з різною технологією утримання птиці.

Вітчизняне птахівництво є важливою галуззю сільського господарства, яка на даному етапі переживає не кращі часи, що привели до значного зниження поголів'я птиці. Однією з причин, які гальмують розвиток птахівництва, є гельмінтози. Не менш серйозну загрозу в птахівництві з інвазійних хвороб представляє еймеріоз.

Збитки, що заподіюють ці хвороби, є значними: у молодняка знижується приріст ваги, оплата корму, стійкість до захворювань, а іноді вони призводять до його загибелі від виснаження; у дорослої птиці при інтенсивній інвазії знижується несучість.

У другій половині ХХ століття дослідниками була досконально вивчена гельмінтофауна і епізоотична ситуація по основним гельмінтозам та еймеріозам птиці в птахогосподарствах і фермах. Однак, в останнє десятиріччя моніторинг гельмінтозів та еймеріозів птиці в господарствах України проводився не достатньо.

Тому вивчення цього питання в зональному аспекті має не тільки наукове, але й практичне значення, так як дозволяє підвищувати ефективність лікувально-профілактичних заходів.

Матеріали та методи. В обстежуваних птахогосподарствах роботу проводили за наступною схемою: з пташників, де утримувалася птиця різних вікових груп, відбирали проби посліду (не менш 25 проб з кожної групи), які досліджували в лабораторних умовах Дніпропетровської дослідної станції ННЦ «ІЕКВМ» методами гельмінтооскопії (флотації і комбінованим в модифікації І.І.Коваленко, 1989), які виявляють не тільки яйця гельмінтів, а й ооцисти еймерій [1]. З метою виявлення у посліді (який залишався після проведення овоскопії) личинок і невеликих за розміром гельмінтів дослідження проводили методом послідовних зливів. Одночасно, при можливості, у цих саме господарствах відбирали патматеріал від загиблої птиці або трупи для дослідження у лабораторних умовах. Головним показником обстеження птиці була екстенсивність інвазії (ЕІ).

Гельмінтологічні розтини проводили за методом К.І. Скрябіна [2], видуవు належність паразитичних червів визначали за методом К.І.Скрябіна і Е.М. Матевосян [3], А.Н. Черткової та О.М. Петрова [4], ооцисти еймерій – на підставі морфологічних та біологічних ознак за С.М. Хейсіним та інш. [5], кількісне визначення ооцист у посліді – інтенсивність інвазії (ІІ) за ГОСТ 25383-82 [6].

Результати досліджень. Моніторинг гельмінтозів та еймеріозів свійської птиці проводили у період 2007–2008 рр у 49 великих, середніх і малих господарствах Дніпропетровської, Запорізької та окремих районів Миколаївської областей з різною технологією утримання курей – 22 господарства, гусей – 23, качок – 4.

Піддано паразитологічному розтину 349 трупів різних видів свійської птиці у тому числі: 148 курей, 127 гусей, 74 – качки різного віку та досліджено 2525 проб посліду на наявність яєць гельмінтів та ооцист еймерій від 974 курей, 1345 гусей та 206 качок.

Гельмінтологічні розтини курей різного віку та лабораторні дослідження проб посліду на наявність яєць гельмінтів та ооцист еймерій, проведені у господарствах з клітковою технологією утримання птиці свідчили про відсутність у них інвазії незалежно від пори року (ТОВ «Авіас-2000», ТОВ «Лозоватська», ТОВ «Україна», «Мар'янська птахофабрика» та інші). Проте, у фермерських господарствах (СФГ «РОЙ», ТОВ «Південне», агрофірма ім. Петровського та інші), які утримують птицю на підлозі з використанням вигулів, інвазію реєстрували протягом усього року (таблиця 1). Так, в зимово-весняний період в усіх обстежених господарствах кури виявилися на 70-100 % інвазованими аскаридіями, капіляріями, гетеракісами та трихостронгілюсами з незначною інтенсивністю ураження. У 30 % цієї ж птиці було зареєстровано еймерієносійство – виявляли поодинокі ооцисти еймерій (*E. tenella*, *E. acervulina*, *E. maxima*, *E. brunetti*) (таблиця 2).

У літньо-осінні місяці гельмінтозна інвазія у курей, особливо у молодняка старшого віку, була високою: екстенсивність інвазії (ЕІ) становила 80-100 %. У цей період реєстрували аскаридіоз з ЕІ до 100 % і середньою інтенсивністю (десятки гельмінтів), капіляріоз з ЕІ – 80-90 % і середньою ІІ (десятки паразитичних червів), гетеракоз з ЕІ – 90-100 % і середньою ІІ (декілька десятків гельмінтів), трихостонгільоз з ЕІ – 28%, ІІ – поодинокі гельмінти та райєтиноз з ЕІ – 24 % при ІІ – поодинокі паразитичні черви.

У теплий період року у 90 % курчат одночасно з гельмінтами виявляли також і ооцисти еймерій чотирьох видів (*E. tenella*, *E. acervulina*, *E. maxima*, *E. brunetti*) при високій інтенсивності ураження.

При розтині гусей різного віку, а також лабораторних досліджень проб посліду, відібраного від птиці, яку утримують на підлозі з використанням суходільних вигулів і водойм, гельмінтозна інвазія реєструвалася в усі пори року. Так, в зимово-весняний період на гусівничих фермах ТОВ «Маяк», ТОВ «Зоря», СФГ «РОЙ» та інших було виявлено гельмінтоносійство гангулетеракісами й капіляріями з ЕІ 30-50 % та незначною ІІ (поодинокі гельмінти).

У теплий період року у гусей, особливо у гусенят трьох-чотирьох місячного віку, які утримувались не тільки на суходолі, а й на невеликих водоймах, були зареєстровані гельмінтоценози, представлені різними класами паразитичних червів: нематодами (аскаридії, гангулетеракіси, капілярії, трихостронгілюси), цестодами (дрепанідотенії, фімбріарії, соболевікантуси) та трематодами (нотокотілюси, ехіностоми). При цьому

екстенсивність інвазії як у дорослої птиці, так і молодняка досягала 100 % з різною інтенсивністю: у дорослих гусей виявляли до десятка гельмінтів, тоді як у гусенят – декілька десятків кожного виду.

Таблиця 1 – Найбільш поширені гельмінти, зареєстровані у свійській птиці в господарствах Степової зони України (2007-2008 рр.)

Вид птиці	Види гельмінтів	Сезонна інвазованість птиці			
		зимово-весняний		літньо-осінній	
		ЕІ, %	ІІ (екз.)	ЕІ, %	ІІ (екз.)
Кури	<i>Ascaridia galli</i> (Schrank, 1788)	40-70	5-9	100	23-42
	<i>Capillaria obsignata</i> (Madsen, 1945)	40-70	8-17	80-90	16-34
	<i>Heterakis gallinarum</i> (Schrank, 1788)	40-70	6-11	90-100	38-57
	<i>Trichostrongylus tenuis</i> (Mehlis, 1846)	не виявлено	не виявлено	28	6-19
	<i>Raillietina cesticillus</i> (Molin, 1858)	не виявлено	не виявлено	24	2-4
Гуси та качки	<i>Ascaridia anseris</i> , (Schwartz, 1925)	30-40	3-5	100	19-22
	<i>Ganguleterakis dispar</i> (Schrank, 1790)	30-40	4-8	100	31-46
	<i>Capillaria anseris</i> (Madsen, 1945)	30-40	12-16	100	45-73
	<i>Trichostrongylus tenuis</i> (Mehlis, 1846)	не виявлено	не виявлено	100	37-83
	<i>Drepanidotentia lanceolata</i> (Bloch, 1782)	не виявлено	не виявлено	70	7-18
	<i>Fimbriaria fasciolaris</i> (Pallas, 1781)	не виявлено	не виявлено	80	
	<i>Sobolevicanthus gracilis</i> (Zeder, 1803)	не виявлено	не виявлено	80	
	<i>Microsomacanthus para-compressa</i> (Czaplinski, 1956)	не виявлено	не виявлено	80	
	<i>Microsomacanthus microsoma</i> (Crepelin, 1829)	не виявлено	не виявлено	80	
	<i>Notocotylus attenuatus</i> (Rudolphi, 1809)	не виявлено	не виявлено	70	
	<i>Echinostoma revolutum</i> (Frohlich, 1802)	не виявлено	не виявлено	70	

Одночасно з проведенням досліджень у гусей на гельмінтоносійство визначали ураженість їх ооцистами еймерій.

Таблиця 2 – Поширення еймеріоносійства у свійської птиці в господарствах Степової зони України (2007-2008 рр).

Вид птиці	Види еймерій	Сезонна інвазованість птиці			
		зимово-весняний		літньо-осінній	
		EI, %	II (екз./см ³)	EI, %	II (екз./см ³)
Кури	<i>E. tenella</i> , <i>E. acervulina</i> , <i>E. maxima</i> , <i>E. brunetti</i>	30	8-32	90	70-800
Гуси	<i>E. anseris</i> , <i>E. nocens</i>	36-40	5-24	100	10-90
Качки	<i>Tyzzeria pernicioosa</i>	-	-	60-70	6-9

Встановлено, що в зимово-весняний період доросла птиця була на 36-40 % інвазована ооцистами еймерій двох видів *Eimeria anseris* та *E. nocens*, при низькій інтенсивності (поодинокі збудники). У теплий період року ураженість еймеріями зростала, про що свідчать результати досліджень молодняка птиці з фермерських господарств «Агропроменерго», «РОЙ» та ін.), в яких екстенсивність інвазії у гусенят досягала 100 %.

Моніторинг гельмінтозів та еймеріозів проводили і у свійських качок. Паразитологічні розтини птиці різного віку та лабораторні дослідження проб посліду, проведені в зимово-весняний період, свідчили про інвазування їх гангулетеракісами і капіляріями з EI 30-40% і незначною інтенсивністю (до десятка гельмінтів).

В теплий період року у птиці гельмінтозна інвазія зростала, особливо у каченят, які користувалися мілкими водоймами. У них були зареєстровані гельмінтоценози, представлені різними класами паразитичних черв'яків: нематодами – капіляріями, трихостронгілюсами; цестодами – фімбріаріями, мікросомакантусами та трематодами – нотокотиліюсами і ехіностомами. Інтенсивність зараження була середньою (декілька десятків паразитичних черв'яків у однієї птиці). Доросла птиця була менш інвазована особливо цестодами і трематодами (EI складала не більш 60-80% при інтенсивності – до десятка гельмінтів).

При розтині дорослих качок в зимовий період еймерій не виявляли, однак в літньо-осінній період у молодняка були виділені поодинокі ооцисти еймерій *Tyzzeria pernicioosa*. При цьому інтенсивність інвазії була невисокою – до десятка ооцист в см³.

Висновки. 1. Моніторинг інвазійних хвороб свійської птиці, проведений у 2007-2008 рр у птахогосподарствах, які з першої доби життя утри-

мують птицю в клітках, свідчив про відсутність у неї збудників гельмінтозів та еймеріозів.

2. При утриманні курей на підлозі в зимово-весняний період реєстрували ураженість їх аскаридіями, капіляріями, гетеракисами та трихостронгілюсами з ЕІ до 70 % і низькою ІІ; у 30 % обстежених курей було зареєстровано еймерієносійство. В літньо-осінній період екстенсивність нематодозної інвазії зростала до 100% при середній ІІ; у птиці також виявляли райетин. У цей період значно зросла і інвазованість молодняка еймеріями (до 90 %) з високою ІІ.

3. При обстеженні господарств та ферм з утримання водоплавної птиці у зимово-весняний період у гусей та качок були виявлені нематоди – гангулетеракиси та капілярії з ЕІ – 30-50 % і низькою ІІ. У 40 % гусей було зареєстровано еймерієносійство. У літньо-осінній період у гусей та качок, особливо у молодняка старшого віку, виявлена 100 % інвазованість нематодами (аскаридіями, гангулетеракисами, трихостронгілюсами, капіляріями), цестодами (дрепанідотеніями, соболевіконтусами, фімбріаріями) та трематодами (нотокотілюсами, ехіностомами) з інтенсивністю зараження від одиничних гельмінтів до десятка кожного виду. Екстенсивність еймеріозної інвазії серед гусенят досягала 100 %, каченят – 70 % при середній ІІ.

Список літератури

1. Коваленко, И.И. Методические рекомендации по диагностике гельминтозов сельскохозяйственных птиц. – М., 1989. – 24 с. 2. Скрябин, К.И. Метод полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая человека. Изд. 1-го Моск. Гос. Университета. – М., 1928. 3. Скрябин, К.И., Матевосян, Е.М. Ленточные гельминты (гигиенические) домашних, охотничье-промысловых птиц. – Москва: ОГИЗ, 1945. – 478 с. 4. Черткова, А.Н., Петров, А.М. Гельминты куриных птиц и вызываемые ими заболевания. – М., 1961. – 340 с. 5. Хейсин, Е.М. Жизненные циклы домашних животных. Л., «Наука», 1967. – 193 с. 6. Методы лабораторной диагностики кокцидиоза. Животные сельскохозяйственные (ГОСТ 25383-82)/ Издательство стандартов. – М., 1982. –16 с.

MONITORING OF POULTRY INVASION DISEASES OF ECONOMIES OF THE STEPPE ZONE OF UKRAINE

Marshalkina T.V., Zaikina A.V., Kovalenko I.I.
Dnipropetrovsk Research Station of NSC “IECVM”

The results of monitoring of poultry helminthiasises and eumeriosises for 2007-2008 in 49 economies of different technology of maintenance of the Steppe zone of Ukraine are presented in the article.